

Олійник Т.О., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний технічний університет

Шиблова А.М., магістрант
Запорізький національний технічний університет

АНАЛІЗ САНАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Олійник Т.О., Шиблова А.М. Аналіз санаційної спроможності промислового підприємства. У статті визначено трактування сутності поняття «санація». На основі фінансової звітності підприємства ПАТ «Харківський тракторний завод» проаналізовано специфіку застосування моделей визначення ймовірності банкрутства. Визначено проблеми та потенціал даного підприємства. Надано оптимальний метод оздоровлення підприємства – виробника аграрної техніки.

Ключові слова: санація, підприємство, неплатоспроможність, фінансовий стан, імовірність банкрутства, SWOT-аналіз, реструктуризація.

Олейник Т.А., Шиблова А.М. Анализ санационной возможности промышленного предприятия. В статье определена трактовка сущности понятия «санация». На основе финансовой отчетности предприятия ПАО «Харьковский тракторный завод» проанализирована специфика использования моделей, которые определяют вероятность банкротства. Определены проблемы и потенциал данного предприятия. Предложен оптимальный метод санации предприятия – производителя аграрной техники.

Ключевые слова: санация, предприятие, неплатежеспособность, финансовое состояние, вероятность банкротства, SWOT-анализ, реструктуризация.

Oleinik T.A., Shiblova A.M. Analysis sanation of an industrial enterprise. The article defines the interpretation of the essence of the concept of «rehabilitation». On the basis of the financial statements of the enterprise PJSC «Kharkov Tractor Plant», the specific use of models that determine the probability of bankruptcy was analyzed. Identified the problems and potential of the enterprise. An optimal method for the rehabilitation of the enterprise-manufacturer of agricultural machinery is proposed.

Key words: sanation, enterprise, insolvency, financial status, SWOT-analysis, restructuring.

Постановка проблеми. Ринкові умови господарювання зумовили не лише позитивні зрушення в економіці країни, а й призвели до того, що більшість вітчизняних підприємств унаслідок негативного прояву економічної кризи, повільної адаптації управлінського апарату до нових умов господарювання стали неплатоспроможними, збитковими і відчувають великі фінансові труднощі. Ситуація, що склалася, зумовлює вагомість досліджень щодо обґрунтування дієвого механізму санації підприємств-боржників, що забезпечить їх оздоровлення, збереження робочих місць, виробничого потенціалу і, отже, економічну безпеку країни. Відсутність достатнього практичного досвіду і теоретичної бази санації, обмеженість фінансових ресурсів значною мірою стримують ці процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність розроблення цієї проблеми привернула в останні роки до неї увагу низки вчених, серед яких слід виділити І.О. Бланка, І.В. Зятковського, Є.М. Андрушак, М.М. Головіна, О.В. Манойленка, О.В. Мозенкова, Е.В. Сгару, Л.С. Ситник, А.Є. Слівака, А.М. Поддєрьогіна, Б.М. Полякова, О.О. Терещенка, Н.Л. Шишкову, А.М. Штангрета.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз основних моделей визначення ймовірності банкрутства підприємства, що дасть змогу визначити на практиці методику санаційної спроможності, сформувану стратегію впровадження санації та створити ефективну систему управління фінансовим оздоровленням.

Виклад основних результатів. У нестабільних економічних умовах постає важливе питання: як діяти й організувати діяльність підприємства, залишаючись конкурентоздатним, платоспроможним і успішним? Але не всім вдається впоратися з натиском несприятливих чинників, і на підприємстві виникає фінансова криза і банкрутство. Тому на даному етапі використовуються стабілізаційні заходи, а саме санація, що пов'язана з відновленням фінансового стану, ліквідності (платоспроможності), поліпшенням фінансово-економічних показників підприємства.

Термін «санація» походить від латинського sanare, що означає лікування, оздоровлення, одужання. Застосування цього терміна в економічній теорії є закономірним, оскільки за наближення підприємства до стану неплатоспроможності та банкрутства потрібні саме його оздоровлення та лікування.

Багато науковців досліджували це явище, тому слід розглянути розгалужену систему визначень даного терміну для визначення найбільш ґрунтовного. Думки науковців щодо трактування поняття «санация» зведено в табл. 1

Узагальнюючи вищесказане, можна дати таке визначення поняття санації згідно зі ст. 1 Закону України «Про банкрутство»: санація – це система заходів, що здійснюються під час упровадження справи про банкрутство, для запобігання визнанню боржника банкрутом та його подальшої ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення у повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника [6].

Одним із найважливіших індикаторів нестабільного становища підприємства є неплатоспроможність. Якщо підприємство не в змозі виконувати свої зобов'язання як перед кредиторами, так і перед державою, то це в подальшому може призвести до банкрутства підприємства. Щоб підприємству уникнути статусу банкрута та в подальшому ліквідації, впроваджується система заходів, спрямованих на оздоровлення підприємства.

Основною метою всіх заходів фінансового оздоровлення є запобігання банкрутству будь-якого підприємства. Одним зі шляхів фінансового оздоровлення підприємства є оцінка його наявних фінансових ресурсів та ринків збуту. Рівень забезпечення ними підприємства дасть змогу забезпечити безперервність його діяльності і не дасть утворити значні обсяги заборгованості. Навіть якщо підприємство буде забезпечене матеріалами та сировиною, це не гарантує йому успішну діяльність у найближчому майбутньому. Підприємству необхідно виготовляти конкурентоздатну продукцію, яка в змозі перевершити не тільки вітчизняного виробника а й зарубіж-

ного. Це є досить актуальною проблемою, особливо під час виготовлення сільськогосподарської техніки.

Харківський тракторний завод було засновано в 1930 р. За роки роботи завод випустив більше 3 млн. тракторів та іншої важкої спеціалізованої техніки, яку завжди відрізняли надійність, функціональність і висока якість виконання. Вироби, випущені ХТЗ, протягом десятиліть користувалися великим попитом не тільки на території колишнього Радянського Союзу, а й у багатьох країнах Європи, Азії і навіть Африки. Сьогодні Харківський тракторний завод виробляє десятки моделей сучасних тракторів і спецтехніки, яка не втратила своєї актуальності і продовжує залишатися широко затребуваною серед великого кола споживачів завдяки своїй надійності, ефективності і прийнятній конкурентоспроможній ціні виробів.

Проведений аналіз фінансового стану ПАТ «ХТЗ» за три останні роки (2015–2017) показав, що завод відновив свою діяльність після тривалого простою і завершив 2017 р. із прибутком у 48,8 млн. грн. порівняно зі збитком у 667 млн. грн. за підсумками 2016 р. Тобто підприємство і зараз усе ще збиткове і потребує санаційних заходів.

Перед застосуванням санаційних заходів необхідно визначити, яке фінансове становище має підприємство за моделями оцінки ймовірності банкрутства Е. Альтмана, Дж. Таффлера, Г. Спрінґейта, О.О. Терещенка. Розрахунок оцінки ймовірності банкрутства підприємства ПАТ «ХТЗ» наведено в табл. 2.

Отже, з даних таблиці спостерігаємо, що всі три роки (2015–2017) підприємство має не найкраще фінансово-економічне становище. Майже всі три роки воно знаходиться на межі банкрутства. Станом на 2015 р. дві моделі (Г. Спрінґейта, Дж. Таффлера) явно вказують на можливе банкрутство; за моделлю О. Терещенка підприємству банкрутство не загрожує, а за моделлю Е. Альтмана підприємство знахо-

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «санация»

ПІБ науковця	Визначення змісту поняття «санация»
І.О. Бланк	Це система заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, що реалізуються за допомогою сторонніх юридичних або фізичних осіб та спрямовані на запобігання оголошенню підприємства-боржника банкрутом та його ліквідації [1, с. 12]
І.В. Зятковський	Це спроба фінансового оздоровлення підприємств, яка реалізується шляхом проведення фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності в довгостроковому періоді [2, с. 45]
М.Л. Макальська	Це система фінансових та кредитних заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану підприємства для запобігання його банкрутству або підвищення конкурентоспроможності [3, с. 7]
М.І. Титов	Це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству [4, с. 65]
О.О. Терещенко	Це заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства [5, с. 56]

Оцінка ймовірності банкрутства ПАТ «ХТЗ»

Модель	Нормативне значення	Значення за роки		
		2015	2016	2017
Е. Альтмана	$Z < 1,23$ – ймовірність банкрутства дуже висока, підприємство є практично неплатоспроможним (банкрутом); $1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства досить висока; $Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства дуже низька.	1,343	-1,126	-0,738
О.О. Терещенка	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує підприємству; $1 < Z < 2$ – фінансова стійкість підприємства порушена; $0 < Z < 1$ – існує загроза банкрутства підприємства.	4,73	-2,13	0,33
Г. Спрінгейта	$Z < 0,862$ – підприємство вважається потенційним банкрутом; $Z > 0,862$ – підприємство можна вважати таким, що функціонує нормально.	0,41	-0,87	-0,41
Дж. Таффлера	$Z < 1,8$ – дуже висока ймовірність банкрутства; $1,8 < Z < 2,7$ – висока (середня); $2,7 < Z < 2,9$ – можлива, але за певних обставин; $Z > 2,9$ – дуже низька (мала), тобто у фірми хороші довгострокові перспективи.	0,28	0,31	0,10

диться у невизначеному стані. За 2016 р. становище виробника сільськогосподарської техніки значно погіршилося, всі чотири моделі свідчать про високу ймовірність банкрутства. У 2017 р. показники стали кращими порівняно з 2016 р., але все ще є висока ймовірність банкрутства. Це, можливо, пов'язане з новою аграрною реформою, яка все більше привертає увагу до сільськогосподарського сектору й одним із пунктів якої є заохочення фермерів до придбання вітчизняної аграрної техніки.

Згідно з даним проектом, передбачено, що у разі придбання фермерськими господарствами сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва відбувається часткова компенсація вартості на безповоротній основі – до 25% вартості придбаної техніки та обладнання.

Але важливою умовою є те, що розрахунки повинні здійснюватися через державні банки. Придбання повинно бути зазначене в акті приймання-передачі та інших документах, що підтверджують оплату через державний банк або банк, у статутному капіталі якого 75% акцій і більше належить державі.

Програма фактично запрацювала з липня 2017 р. Попри те, що на неї було виділено 500 млн. грн., загальна сума використання компенсації вартості на придбання аграрної техніки трохи перевищила 134 млн., що становить тільки третю частину запланованого. Вже в 2018 р. на придбання техніки в держбюджеті виділили 945 млн. грн. Показник значно збільшився, майже в два рази.

Ця програма свідчить про заохочення до вітчизняного виробника, і оскільки ПАТ «ХТЗ» є одним із найбільших підприємств у країні з виробництва сільськогосподарської техніки, це призведе до додаткових надходжень, а в подальшому – до поліпшення фінансового стану підприємства. Нині керівництву підприємства слід використати таку

нагоду й активно відновлювати та нарощувати свою діяльність.

Також під час розроблення санаційних заходів необхідно врахувати слабкі і сильні сторони підприємства, визначити доцільність проведення санації або можливість упровадження процедури банкрутства з подальшою ліквідацією підприємства. Для цього необхідно використати SWOT-аналіз, який наведено в табл. 3.

З проведеного SWOT-аналізу видно, що підприємство має як сильні, так і слабкі сторони. Головними проблемами є: криза в економічній та політичній сферах, недосконалість податкової політики, знос основних фондів підприємства та недостатність кваліфікованих робітників як у виробничій сфері, так і у сферах фінансів і менеджменту та збуту. Але сильними сторонами є те, що підприємство має нижчу вартість продукції порівняно із закордонними аналогами, досвід, який напрацьований роками, власні споруди. Великий потенціал у цій сфері є, оскільки головними конкурентами були російські та білоруські трактори, а за напружених відносин це спонукає до відкриття нових секторів ринку; великий потенціал в сфері кваліфікованих кадрів; достатня зношеність технопарку у населення.

За умов банкрутства і неплатоспроможності фінансове оздоровлення організації можливо проводити за двома основними позиціями: фінансове оздоровлення існуючого підприємства, реструктуризація, створення нової організації на базі ресурсів неплатоспроможної організації.

Тому в разі розроблення санаційних заходів для ПАТ «ХТЗ» найвдалішою буде саме реструктуризація підприємства, яка передбачає зміну внутрішньої структури підприємства і може проводитися за рахунок зміни виробничої й організаційної структури підприємства. Цей напрям передбачає, що з діючого підприємства

SWOT-аналіз Харківського тракторного заводу

Сильні сторони:	Слабкі сторони:
– в Україні є представники тракторобудування, але не в значній кількості	– інертність та зловживання керівництва підприємства
– відносно низька вартість придбання та обслуговування сільськогосподарської техніки порівняно з подібною закордонною технікою	– високий рівень зносу основних фондів, відсутність коштів на модернізацію й оновлення продукції
– низькі витрати на заробітну плату працівників	– застарілий асортимент продукції
– наявність власних основних виробничих площ та споруд	– висока енергомісткість продукції
	– нестача кваліфікованих кадрів
– наявність дослідно-конструкторських напрацювань щодо всіх типів машин та обладнання	– неефективна діяльність служби збуту
Додаткові шанси:	Ризики:
– освоєння міста Харкова як «Центру знань», що дасть змогу залучити нові, прогресивні та висококваліфіковані кадри у виробництво	– відтік найкращих кадрів ієрархічно із села до Харкова, а з Харкова – до Києва або за кордон
– очікування зростання курсів долара та євро, за рахунок чого зменшиться попит на зарубіжну техніку	– втрата конкурентоспроможності секторів виробництва регіону через нездатність модернізувати виробництво, вчасно перейти на стандарти ЄС
– висока зношеність парку сільськогосподарської техніки у населення	– різке збільшення ризиків роботи на традиційних ринках Російської Федерації, наявність ризиків входження до нових ринків, де ще не склалися усталені зв'язки та традиції партнерства
– нова аграрна реформа, яку очікують усі сільськогосподарські товаровиробники	– високий податковий тягар та нестабільність в економічній і політичній сферах
	– недофінансування та скорочення інших форм державного субсидування сільськогосподарських товаровиробників і зменшення обсягу інвестицій

виділяється один або кілька структурних підрозділів і на базі їхнього майна створюються нові підприємства.

Вирішено зробити реструктуризацію підприємства в таких сферах: фінансовій, економічній, виробничій та управлінській. Комплексна реструктуризація повинна бути спрямована на досягнення таких цілей: поліпшення ліквідності та платоспроможності підприємства; нарощування капіталу; зменшення боргових зобов'язань; модернізація та оновлення виробничих фондів; зменшення простоїв та підвищення ритмічності виробництва, скорочення технологічного часу, поліпшення якості продукції та зниження її собівартості, створення досконалого продукту, відповідно до запитів широкого кола споживачів; підвищення ефективності виробництва; системна робота щодо забезпечення високої якості продукції; підвищення стандартів гарантійно-сервісного обслуговування; розроблення нового асортименту продукції, який не пов'язаний із виготовленням основного, з меншою вартістю та великою купівельною спроможністю для отримання додаткового доходу (наприклад, газонокосарки, мотоблоки, плуги, сіялки, культиватори, борони та ін.).

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зазначити, що санація – це комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення підприємства, сутність

яких полягає у збільшенні ефективності діяльності, конкурентоспроможності, фінансової стійкості завдяки проведенню внутрішніх змін на підприємстві та домовленостей із кредиторами та активізації зовнішньої діяльності шляхом залучення додаткових інвестицій у діяльність підприємства.

Необхідність фінансового оздоровлення ПАТ «Харківський тракторний завод» викликана нестійкістю фінансового стану та незадовільними фінансовими результатами діяльності, низьким рівнем маркетингових та управлінських секторів підприємства. З отриманих результатів визначено, що підприємству необхідна реструктуризація з упровадженням і розширенням сфер діяльності підприємства.

Але досить важливою постає демографічна проблема, що призводить до відтоку людей і зниження інтересу до сільськогосподарського сектору. Необхідно якнайшвидше впровадити нову аграрну реформу, яка повинна значно поліпшити стан вітчизняного виробника не тільки аграрної техніки.

Таким чином, обґрунтовані дії підприємства та допомога держави шляхом фінансування, дієвих реформ із привабливими умовам як для населення, так і для підприємства, залучення іноземних інвестицій дадуть змогу реалізувати план оздоровлення підприємства та зробити його прибутковим.

Список літератури:

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. К.: Ника-Центр, 1999. 400 с.
2. Зятковський І.В. Фінансове оздоровлення підприємств: теорія і практика: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 344 с.
3. Макальская М.Л. Практический аудит: учеб. пособ. М.: ИНФРА-М, 2008. 205 с.
4. Титов І.І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти. Харків: Консул, 1997. 192 с.
5. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 268 с.
6. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 30088–ІІІ (у ред. Закону № 784–XIV від 30.06.99), зі змінами і доп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784-14/page>.